

Biblioteka „Kalendar”

knjiga 128

Naslov originala:
Bordás Győző
Fűzfasíp

Republika Srbija
MINISTARSTVO KULTURE

Ovaj projekat je podržalo Ministarstvo kulture Republike Srbije.

Copyright © 1992, Đeze Bordaš

Copyright © 2023, za srpski jezik, za Srbiju i Crnu Goru, AGORA

Ova publikacija se u celini ili u delovima ne sme umnožavati, preštapavati ili prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvom bez dozvole autora ili izdavača, niti može biti na bilo koji drugi način ili bilo kojim drugim sredstvima distribuirana ili umnožavana bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač po odredbama zakona o autorskim pravima.

ĐEZE BORDAŠ

VRBOVA SVIRALA

Roman

*Prevela sa mađarskog
Draginja Ramadanski*

GOSPOĐICA BELA

Da bih vam ispričao ovu priču, moram nakratko u Zagreb. Tamo, u knjižari na Cvetnom trgu sreo sam Belu, gospođicu Belu mog detinjstva. Kad uđeš, ne možeš bez knjige da izađeš. I ona, srećna zbog iznenadnog i neočekivanog susreta, pozvala me je na kafu u stan u Križanićevoj, koju smo pili za malim piscim stolom tankih izvajanih nogu, poput srne, u njenoj dnevnoj sobi.

Pisači sto je nekad stajao u prostranoj, poput balske dvorane, dnevnoj sobi njihove kuće, okružen francuskim nameštajem, naspram komode, koja je bila pravo remek-delo. Polukružnog oblika sa puno malih fioka, ličila je na uspravljeni klavir, sa kojeg se uzdizalo veliko ogledalo i sezalo skoro do tavanice. Malo dalje, nalazio se dvo-krilni pisači ormar sa poklapajućom pločom u boji ružinog drveta na kojoj su predstavljeni muzički instrumenti. Svedeno, s merom, čista dekoracija, baš kao i veliki sat na drvenim nogama u sobi s desne strane. Odzvanjalo je osam sati, kao kakvo zvonce, kad sam stupio u sobu. Ovde je zaista sve bilo lepo, noge su mi tonule u tepih dok je kroz velike prozore nadirala svetlost od koje su slike postajale živopisnije, a nameštaj se sjajio. Taj poseban sjaj nameštaja je, verovatno, dolazio i od spreja, na kojem je pisalo „Holzwumt od“”. Jednom prilikom sam upitao gospođicu Belu šta je to. Objasnila mi je da je reč o sredstvu za zaštitu od crvotočine. Poslao im ga je ujak iz Nemačke. Nanose ga na polituru dva puta godišnje, oko Uskrsa i oko Božića.

– Ovim sredstvom lečim drvo – rekla je, otkrivajući svoju želju ili, bolje rečeno, strast za lečenjem drugih, a ja sam bio siguran da će jednog dana postati dobar lekar.

Studirala je u Zagrebu, a ja bih joj nedeljom ujutru nosio cveće, svaki put kad bi došla kući. I drugima sam nosio, raznosio sam cveće

po mnogim devojačkim kućama, ali ni u jednu nisam išao sa toliko radosti kao u njenu, čak iako bi mi na drugim mestima davali i veću napojnicu.

U većini kuća se moglo čuti: – O, kako je lepo ovo cveće! Predivno je! A tek što miriše... – prenemažući su se kmezile devojke. – Mama, molim te, donesi vodu, ali u kineskoj vazi! – otužno je naviralo brborenje iz njih, dok sam ja znao da vaza u koju će staviti cveće nije kineska, bar ne prava, već samo imitacija. Pravu kinesku vazu imaju samo u Belinoj kući.

Ove udavače su se pojavljivale pospane, sitno koračajući u papučama i sa papilotnama na glavi i valjda, samo iz pristojnosti, zatvarale dekoltee svojih kućnih ogrtača. Bela je bila drugačija. Uvek prirodna, nije afektirala. Iz očiju sam joj mogao čitati da ume da se raduje lepom cveću. Jednom prilikom sam dobio poljubac ushićenja izazvan buketom kala prošaranih đurđevkom.

– Ovo je vredan poljubac – dobacio je čika Zoltan, njen otac, nehotično podižući pogled sa markica koje su ležale na stolu, u ruci držeći veliku okruglu lupu.

Čika Zoltan je bio filatelista. Nedeljom ujutru bi odlazio na novosadsku pijacu markica. Ja sam je tako zvao. Zamišljao sam da se, poput prodaje ikona, na stolovima prekrivenim najlonom, u nekoj skrivenoj uličici, odvija kupoprodaja markica sakrivena od očiju javnosti.

Tad bi se pojavila i teta Vilma, Belina majka, koja je, po mom mišljenju, bila bezbojna. Nikad nisam znao da li se raduje ili tuguje. I sad se ćuteći uzmuvala, ne znajući da li da stavi buket u vaz u ili da sačeka Belu koja je otišla po sitan novac u susednu sobu. – Samo ga spusti na stočić. Bela će ga srediti – smireno je rekao čika Zoltan svojoj ženi. – A ti, ako te zanima, razgledaj markice.

Najviše mi se sviđala kolekcija automobila. „Automobili sveta” – stajalo je na fascikli koju bi pred moj dolazak izvadio iz pisaćeg stola, gde ih je držao zaključane. – Gledaj slobodno, ali ih ne dodiruj prstima – govorio bi mi, a ja sam zbog tih reči imao još veće poštovanje prema tim markicama. Na svakom listu je bila nacrtana karta druge države. Ne kopirana, kako je to činio moj stariji brat u školi, već je bila tako savršeno nacrtana da se činilo da je odštampana. Na karti su

bile predstavljene granice i reke određene države, a na mestima gradova u kojima su se proizvodile automobili nalazila se torbica napravljena od flispapira u kojoj je bio izložen najstariji model tog proizvođača. Pored torbice bio je ispisan broj pod kojim je bilo moguće naći, u drugom albumu, i novije modele istog proizvođača. U ovakvim prilikama, čika Zoltan je markice vadio pincetom, diveći im se kako su lepe. O raritetima mi je samo pričao, nikad mi ih nije pokazao, sigurno ih je držao u duplom dnu tajne fioke pisaćeg stola. Od starije sestre sam čuo da postoji ova tajna pregrada, a njoj je o tome Bela pričala jednom prilikom, na kanalu dok su se kupale. Rekla je da su im jednom provalili u kuću, ali raritetne markice nisu našli. Bila je i policija, bez problema su skinuli otiske prstiju, koji su ostali svuda po sjajnom nameštaju. Tako da su brzo pronađeni i odvedeni u zatvor.

Dakle, zanimalo su me i te posebne markice, ali sam se radovao i ovima. Vrtelo mi se u glavi od toliko Opela, Renoa, BMW-a, Fiata... Našao sam i model Opela koji je bio parkiran u Belinom dvorištu. U to doba je u našoj varošici bilo svega pet automobila, od kojih je jedan bio njihov. Sećam se dana kad me je čika Zoltan, pred njegov polazak u Novi Sad, poseo na mesto suvozača i odvezao do benzinske pumpe. To je bilo vreme kad se kod pumpadžije odlazilo lično, kao kod zubara, morali smo ga moliti da blagoizvoli izaći i natoči rezervoar. To pre podne pumpadžija Marko nije bio raspoložen da preki-da nedeljnu partiju karata. Valjda ga je krenula. Ne udaljavajući se od stola, samo je ustao, iz džepa izvadio ključ i dao ga čika Zoltanu da sam natoči. Izašli smo. Pred kućom je stajala, nalik robotu, gvozdена konstrukcija. Otvorili smo gvozdена vrata, a zatim sam ja pumpao, pokrećući ručicu levo-desno. Auto je leteo kao u snu. Ali bih se ja sad vratio u dnevnu sobu napunjenu francuskim nameštajem. Zašto da krijem, zbog gospođice Bele, naravno.

Nedelju dana posle mog „putešestvija”, kad sam opet došao kod njih noseći buket, čuo sam neobičan zvuk motora u dvorištu. Brujao je kao kakav auto. Ušao sam u dnevnu sobu i odatle, kroz poluotvoren prozor bacio pogled na dvorište. Video sam kako su se čika Zoltan, njegova žena i čika Štefi, apotekar, uzmuvali oko neke neobične mašine. Pomislio sam, otrčaću iza da pogledam šta je to, ali mi je u

ruci bilo cveće. Iz predsoblja sam se našao u dnevnoj sobi, gde cveće hedoh spustiti na sto, ali su na njemu bile markice, toaletni stočić je bio prekriven pismima. Odatle se ulazilo u kuhinju i kupatilo. Vrata kupatila su bila blago otvorena, valjda od promaje. Čuo sam vodu kako teče. Načinih još jedan korak i tad, kroz odškrinuta vrata, ugledah Belu podignute kose. Kosu je zakačila šnalom u obliku leptira. Tu širala se. Stajao sam zaleđen sa buketom u ruci i ni makac. S divljenjem sam kroz otvor posmatrao obrise njenog tela. Sigurno je i veliki sat u toj dnevnoj sobi tog trenutka zastao! Iskrao sam se na vrhovima prstiju, hodajući unazad. I da li sam na stočić, stolicu ili baš na markice spustio buket, ni dan-danas ne znam. Ali sam istrčao iz kuće tako da je moj unutrašnji nemir i bubnjanje damara nadjačalo i zujanje motora u dvorištu.

– Šta si maznuo da tako bežiš? – pitao me je na ulici Đuri. – Zašto ovako kasno raznosiš cveće?

– Sad smo tek završili bukete, celu noć smo pravili vence za sahranu – odgovorih.

– Sledeći put požuri! – rekao je gurajući mi petodinarku u ruku.

Nisam ništa odgovorio, žurio sam, jer su me, zaista, kod kuće čekali venci.

Đuri, čika Štefikin sin je bio Belin udvarač. On joj je vikendom slao cveće. Nisam voleo ni njega, ni njegovog oca. Međutim, u apoteku sam išao. Tu sam se divio retko velikom apotekarskom ormaru. To i nije bio ormar, kao kod Bele, već pravi izrezbareni, drveni zid. Simetrično podeljen na dva dela i zastakljen, sa bezbroj malih polica i fioka, a na sredini je teška zavesa od crvenog brokata stajala umesto vrata. Kroz nju bi se pojavljivao čika Štefi, kadgod bi čuo zvonce okačeno na ulaznim vratima. Zapravo ne on, već avet koja je pozadi stalno nešto mučkala i brčkala. Prvo bi njegov veliki stomak zatresao tešku zavesu, zatim bi se pojavila ćelava glava zračeci natprirodnom svetlošću u polumraku i tek onda bi se pojavio on lično, u punom obliku. Jednom, kad je ovako istupio iz svog skrovišta, jako me je postideo. Ušao sam po aspirin. Napolju je bilo hladno i duvao je vetar, te nisam skinuo kapu.

– Imaš li nešto pod kapom? – upitao me je sa samo njemu svojstvenim mađarsko-nemačkim akcentom.

– Nemam ništa – odgovorih pomalo zbunjen, na šta će on: – A i vidi se!

Mašina koju sam, onog nezaboravnog dana, video u Belinom dvorištu, bila je čudesna mašina. Sledeće nedelje sam je i malo pobliže osmotrio. Prvo sam veoma pristojno predao cveće, čekajući hoće li mi reći nešto što sam ga prošli put samo tako bahato spustio, da ni sada nisam znao gde. Ništa mi nisu prebacili. Bela je bila veoma ljubazna i lepa. Tek izašla iz kupatila, ispod kućnog ogrtača vrat joj je bio orošen kapima vode. Po običaju mi je dala dva dinara, a ja, još uvek plašeći se da ne spomenu prošlu nedelju, rekoh čika Zoltanu da bih sad, umesto markica, radije pogledao mašinu. – E, ona je nešto posebno – rekao je izvodeći me napolje.

U skladu sa svojim pozivom profesora, detaljno mi je objašnjavao: – Ovo je mešalica za beton na struju. Poslali su nam je rođaci iz Nemačke, ali ne džabe. Ovakvu još nemaju ni zidari. Kolekcija „Naučnici sveta” je otišla na nju – rekao je više za sebe, a ja sam primetio: – Ali automobili su ostali.

– Njih ne bih dao ni za sva blaga ovog sveta. Naučnike nikako nisam mogao da sakupim, bar ne onako kako sam ja to zamislio. Ali zato ova mešalica za beton vredi koliko i kolekcija! Ubaciš dvanaest lopata šljunka, četiri lopate cementa, zatim tri četvrtine kante vode i izliješ takav temelj za kuću koja se nikad neće srušiti.

– Imate ovu kuću, šta će vam još jedna? – pitao sam. – Za Belu i njenog budućeg muža, tu će živeti. Ovde ćemo dozidati dve sobe, kuhinju, kupatilo...

Olizao je dugačak kažiprst, kao kakvu markicu, pokazujući mi gde će zalepiti novo krilo kuće na staru. – Gradićemo na ovom delu bašte, a i bor ćemo izbaciti odavde – dodao je.

Bilo mi je žao Bele jer će živeti sa Đurikom. Nisam bio raspoložen ni da joj donesem njegovu vereničku korpu s cvećem, za koju sam kod kuće saznao da je već naručena, a ponajmanje da joj nosim bidermajer. Čvrsto sam odlučio da ću ga baciti u jarak iza trafike na čošku...

Nije mi se ukazala prilika za to. Kroz prozor naše kuhinje sam video kako teta Vilma i gospođica Bela, obučene u crno, razgovaraju sa mojim ocem. Navikao sam se na crninu, vesti o smrti su stizale kod

nas kao duše u raj. Pošto bi javili mrtvozorniku i naručili sanduk, kad neko umre dolazili su k nama, kako bismo na vreme napravili vence. Često se i gospodin Bogišić, sveštenik, kod nas raspitivao za kim treba da zvoni u crkvi.

– Desila se nesreća, umro je gospodin profesor – rekao je otac ulazeći u kuću – udarila ga struja.

Ovaj događaj je i mene potresao, kao da sam i ja doživeo neki udar. Nisam mogao da verujem. Nemoguće, pomislio sam. Šta će biti sa markicama i sa Belom?

Otac i majka su do kasno radili i mi smo im do sumraka pomagali, čak su i starog Frica pozvali. On je pomagao u vreme praznika pred Dan mrtvih i kad je bilo puno posla. Pravio je ramove za vence i žicom vezivao jelove grančice. Posle sahrane otac ga je isplatio i samo rekao: – Frici, jedna dobra sahrana ponekad više vredi nego Svi Sveti.

Uz kafu, govorim Beli koliko je još u meni živa slika njihove dnevne sobe, toliko da bih mogao nacrtati gde šta stoji. Komoda, sat na drvenim nogama, toaletni stočić i veliki sto, čije su se noge u obliku sidra širile prema gore, klavir...

– Sve smo morali prodati kako bih završila fakultet i da ovde kupimo stan.

– Prodali ste i kolekciju markica?

– Da. Nismo se razumele u filateliju.

– Zašto ste se doselile ovde? I kod kuće si mogla dobiti posao.

– Zbog Đurike.

– Predomislila si se?

– Ne. Znaš li kako mi je umro otac?

– Znam. Udarila ga str...

– Ne. Udario ga je Đurikin otac.

– Pa, vi ste nam rekli da ga je mešalica...

– I mi smo tako znali. Ali nije tako bilo. Nekoliko nedelja posle sahrane, jedan mladi hirurg nam je u poverenju rekao da je obdukcijom otkriveno da nije umro od strujnog udara, već od unutrašnjeg krvarenja. Polomljena rebra su mu probila pluća. Smrt je nastupila usled traumatskog pneumotoraksa, a na smrtovnici su napisali da je umro od srčane fibrilacije. Razumeš?

– Nemoj mi zameriti, ali zvuči neverovatno.

– I meni se tako činilo. Kasnije, kad sam razmišljala o svemu, shvatila sam da nije nemoguće da se baš tako desilo. Gradnja je bila u toku. Tata se nije baš rado odrekao markica, ali je nabavio mešalicu. On i Đurikin otac su zajedno ubacivali materijal u mešalicu. Tu su bila još i dva zidara. Tata je bio u mokasinama. Šljunak mu je ušao u cipele. Naslonio se na mešalicu da istrese šljunak iz cipele. Kad se Štefi okrenuo, video je da trese nogom. Pomislio je – trese ga struja. Kako bi ga odvojio od mešalice, lopatom ga je udario postrance.

– Znači, nije namerno.

– Ne. Naravno da nije. Hteo je da pomogne. Tata je od udarca izgubio svest. Odvezli su ga u bolnicu, gde je posle tri dana umro. Štefi je preko svojih prijatelja lekara sredio da ispišu lažnu dijagnozu. Razumeš?

– Razumem. Što ih niste prijavili?

– Na kraju smo ih prijavile. Prvo sam raskinula sa Đurikom. Rekla sam mu šta sam čula, a on meni da ionako ne bi mogao živeti sa mnom kad mislim da mu je otac ubica. Ali ni do dana današnjeg ne mislim tako. Samo sam htela da, ukoliko ne zna, sazna istinu. Ne bih mogla da živim s njim dok ovo ne razjasnimo.

– A ti si sigurna da se sve tako desilo? Da je to istina?

I dalje mi se činilo da je ovo plod nečije mašte.

– Slušaj. Lekar sam – izgovarajući ove reči, uspravila se u stolici. Uz telo pripijeni džemper joj je još više isticao privlačne obline. Da je napravila samo jedan zavodniji pokret, dotakao bih je. Ali nije bio dobar momenat za to. – Danas me niko ne može ubediti da je bilo drugačije.

– A šta se desilo sa prijavom?

– I to su sredili. Nisu ga ekshumirali. A u policiji su nam rekli da od toga neće biti ništa.

Bela odlazi do bara, vadi Martell konjak, sipa u čaše. Pijemo.

– Ne dosađujem ti svojom pričom? – pita. Klimanjem glave negiram.

– Kad sam već počela, ispričaću ti do kraja. Pokušala sam sve to da zaboravim. Nije išlo. Raskinula sam sa Đurikom. Ostala sam ovde. I mama se doselila. Udala sam se, rodila dete. Razvela sam se. Opet se udala. Ni ovaj brak nije uspeo. To je mamu dokusurilo, umrla je.

Prešla sam preko svega, sad živim samo za dete. Uskoro treba da maturira. Ali mi jedna misao ne izlazi iz glave: i ja sam ubica, baš kao i Štefi.

– Šališ se? Zar ne?

– Kad bi samo znao koliko mi je ljudi na onkologiji umrlo na rukama! Dam im injekciju kako bi im ublažila bolove, a ono: *exitus letalis*. Kraj. Za ovo sam ja odgovorna.

– To je drugo. Ti postupaš po pravilima lekarske etike.

– Đurikin otac je postupio po pravilima života.

– Tebe muči griža savesti, jer ti umiru pacijenti. Umrli bi i bez injekcije i to u najgorim mukama.

– Istina. Ali ne muči me to. Već što zatvaramo oči pred problemima, a oni i dalje postoje. Razumeš? Kako u poslu, tako i u životu, politici.

– Razumem, ali ne shvatam zašto te to toliko muči?

– Znaš onu staru izreku: svet počiva na malim lažima. E, pa reći ću ti. Nemam više snage. Umorna sam od svega. Čitao si Čehova? On kaže: ako kreneš desno, rastrgnuće te vukovi, ako kreneš levo, rastrgnućeš ti njih. A ako ideš sredinom, rastrgnućeš sam sebe. E, to je istina. I šta da savetujem ćerki? To me muči.

Izvukla je fioku stočića i skoro srušila flašu konjaka, a u njoj Eglonyl i Phosphalugel. Slušajući Belu, neprestano razmišljam o tome kako sam je zamišljao kao najboljeg lekara. Kad ono, nije u stanju ni sebe da leči. A najviše sam je poštovao zbog toga što zna šta hoće i što je puna energije. Istrošila se? Šta joj je to Đuri oduzeo? Mir, porodicu, mogućnost da se dokaže kao supruga? A tako je lepa, zrela žena! Na vratu nijedna bora. Nije od onih istrošenih sredovečnih žena.

Promatramo se, veze iz detinjstva nas čvrsto vezuju. Ponovo mi je pred očima slika – ona u kupatilu...

– Znaš čega sam se setio? – pitam. Ispijam gutljaj i skrećem temu: – Nikad se nisi brisala peškirom. U doba kad sam ti donosio cveće. I sad mogu na tvom vratu da zamislim kapi vode.

– A, misliš na „Dunstbaden“?

– Šta?

– Jako dobra stvar za zdravlje. Kineski tretman. Vodom ugrejano telo i ne brišemo peškirom, već puštamo vodu da se slije i samo

osuši. Zato se nikad nisam brisala. Mama i ja smo ovaj tretman nazvale: „Dunstbaden” – dinstovana sauna. Odlična metoda za očuvanje vitkosti, strunavosti kože, a i uma.

Nasmejana ustaje. Čini mi se, kreće ka kupatilu.

Na malom pisaćem stolu, pored flaše konjaka, u laganom ramu stoji smeđe tonirana fotografija. U prvom planu Bela u svetloj suknji na falte, iza nje roditelji, a malo udesno deda Jakob Zauer sa suprugom. U desnom uglu fotografije utisnut logotip fotografa: „Photo Pechán – Újverbász”. Uobičajena porodična fotografija, pomislili bi.

Iz kupatila se čuje žubor vode. Sipam sebi još jedan konjak.

Prevod: Kristina Milovanović